

no p[re]sentib[us] an[no] fuis[set] Am ego Rodbertus p[re]m[is]s[us] tractans. annuo / 2 recog noscho ipam
 donau[er] edm eccl[esi]e Sci fructuosi. co t[em]p[or]e. q[ua]n[do] d[omi]n[us] n[ost]r[us] beatus Olegarius constituit me p[ri]ncipe
 Sci fructuosi. sic modo ego rod[ol]f[us] postm[odum] in extremis. p[ro] amore dei. et p[ro] comonitione
 m[er]it[um] no[n] fringere / 2 veritate no[n] celare: concedo / 2 recog noscho q[uo]d p[ro]phata villa d[omi]ni d[omi]ni
 supradicta recog noscho. ac concessione. / 2 supradice donacionis confirmacione. facio. cosilio.
 Sig[illu]m p[re]sentis decreti concessione. ac donacione. ausu[er]e. remerario disump[er]e. p[ro]p[ri]etate
 na[m] p[ro]p[ri]etate colu[m] obrineat. Que e[st] acta. D[omi]ni. m[on]is. q[ua]nt[um]. d[omi]ni. d[omi]ni. p[ro]p[ri]etate. d[omi]ni.
 p[re]sentis concessione. ac donacione. laudo / 2 confirmo. Sig[illu]m. n[ost]r[us] agnens. conu[er]sio. sig[illu]m.
 n[ost]r[us]. Sig[illu]m. n[ost]r[us] d[omi]ni palomer. Sig[illu]m. n[ost]r[us] andree d[omi]ni prima cadet. Sig[illu]m. n[ost]r[us]
 n[ost]r[us] p[er]eres d[omi]ni Carcassona.

tra;

p[er] n[ost]r[us] Guillelm[us] d[omi]ni beluq[ue] baul[us] Caplan[us] sig[illu]m loci. Q[uo]d h[uius] traslato cu[m] suo original[is] t[em]p[or]e
 o[ra] ab om[n]ib[us] plena fide. rang[us] p[ro] original[is] p[er]pendat. qua[m] auctoritate. / 2 decretu[m] fecim[us]
 r. Anno d[omi]ni. millesimo. ccc. xl. nono. p[re]sentib[us] p[re]s[er]tib[us] Longario d[omi]ni Capis d[omi]ni Arnaldo

sig[illu]m loci q[uo]d hoc traslatur[us] t[em]p[or]e / 2 fide[r] traslatur[us] / 2 cu[m] suo original[is] no[n] vinciat[ur] n[isi] cancellato
 oro. p[er] b[er]n[ard]o octobr[is]. Anno d[omi]ni. millesimo. ccc. xl. nono. / 2 claus[us].

INFORMATIU

ARXIU

08/ESTIU 2004

L'Arxiu Municipal, la memòria col·lectiva

Xavier Filella Fargas

Tinent d'alcalde de Cultura
de l'Ajuntament de Reus

El catàleg que ofereix l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament de Reus és ampli i variat. Diversos equipaments, programacions teatrals, festivals, festes majors i un llarg etcètera d'activitat generada amb la voluntat de donar servei als ciutadans i ciutadanes de Reus. Dins d'aquest ventall existeixen serveis que moltes vegades passen despercebuts pel gran públic, la quantitat d'usuaris és relativament poc nombrosa i rarament acaparen grans titulars als mitjans de comunicació. Es podria dir que fan un treball sense soroll, metòdic però, i aquí esdevé la seva gran virtut, essencial per a la comunitat.

El nostre arxiu ocupa aquest espai dins l'oferta cultural de la ciutat. L'Arxiu Municipal de Reus és la memòria de la ciutat. Tots, investigadors, estudiants, curiosos o simplement consultors de fets concrets relacionats amb la ciutat hem passat alguna vegada per l'arxiu i hem pogut comprovar de primera mà que el fons existent ens garanteix un volum de material i ens ofereix una quantitat de coneixements que ens permetrà satisfer pràcticament totes les nostres necessitats d'informació.

Comptar amb una informació veraç, autèntica i de fàcil accés resulta imprescindible a l'hora d'elaborar documents o de programar esdeveniments. Aquest any en tenim una bona mostra. Els actes de celebració del Centenari de la Coronació de la Mare de Déu de Misericòrdia han evidenciat la importància dels documents escrits, de la seva catalogació i conservació. Hauria estat realment molt complicat retrobar-nos amb esdeveniments històrics que van passar ara fa 100 anys sense l'ajut de la feina feta a l'arxiu, evidentment amb la col·laboració de moltes persones i entitats que al llarg dels anys han mantingut viva la voluntat de conservar els documents que ara ens permeten reviure la nostra història col·lectiva. I encara seria més difícil conèixer com foren els primers temps de la ciutat sense el reguitzell de pergamins conservats a l'arxiu.

La tasca de l'arxiu encara va més enllà. Xerrades, exposicions, publicacions i un llarg etcètera d'activitats que ens mostren el seu ric catàleg i la seva complicitat amb la història i el futur de la ciutat.

Edita: Regidoria de Cultura. Arxiu Municipal, Reus
Director: Ezequiel Gort

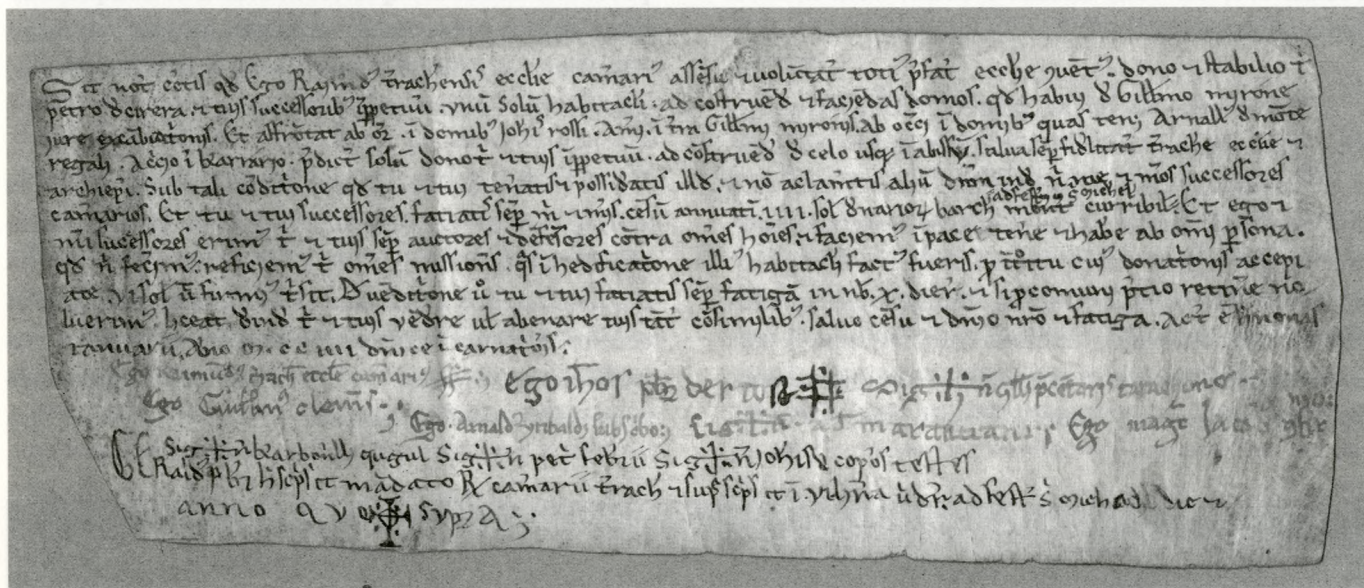
AHMR: Plaça del Castell 3A • REUS
AGA: Rafael de Casanoves, 6 • REUS
Tel. 977 774 760 • Fax 977 775 505

Foto portada: Fragment d'un pergami, trasllat d'un document de 1154 que esmenta per primera vegada Reus.

DL: T-1442-97
Imprimeix: Arts Gràfiques l'Estel - Reus

850 anys de documentació de Reus

Ezequiel Gort Juanpere

El cambrer Ramon de Santllorenç estableix Pere de Cirera, el 1205.

Tot i que és ben coneguda l'existència de poblaments anteriors —la presència humana a l'actual terme municipal data de temps prehistòrics— la vila de Reus no es configura com a tal fins al segle XII. Podem afirmar, doncs, que Reus entra a la història el 3 de juny de 1154, quan es va escriure el primer document fins avui conegut que fa esment de la vila. En aquella data el príncep Robert d'Aguiló, senyor de la ciutat i el Camp de Tarragona, va reconèixer que uns anys abans havia donat Reus a l'església de Sant Fructuós de Tarragona.

Són posteriors altres documents, els relatius a l'evolució de la senyoria —repartida entre el castlà i el cambrer—, les cartes de població —del 1883 i el 1186— per cridar nous pobladors a venir, els establiments de terres a nous colons, les compravendes de propietats, els litigis, els testaments... Tota una sèrie de documents que ens informen d'aquell Reus dels primers temps i que ens apropen no només a l'evolució urbana o del senyoriu, sinó que ens mostren diferents aspectes de la vida quotidiana: el treball, les produccions agrícoles, les creences...

L'Arxiu Municipal, en motiu d'escaure's l'anyversari d'aquesta primera referència documental, ha preparat una exposició amb una tria dels primers documents reusencs coneguts: vint-i-dos d'un total de seixanta pergamins conservats corresponents als segles XII i XIII.

Hi trobem, a més de les cartes de població —que són els documents més divulgats— altres exemplars prou interessants sobre la relació de la senyoria feudal amb la vila, com un establiment de 1205 o el plet de 1228, en el qual apareix per primera vegada esmentada la "universitat" de Reus com una de les parts en litigi; o bé en relació al paisatge i a la vida quotidiana, trobem una complantació de vinya de l'any 1165, un testament del 1205 en el qual es parla, per primera vegada de l'església de Sant Pere de Reus (*ecclesiam Sancti Petri de Reds*) i de l'Hospital (*domus infirmorum de Reds*), una compravenda de 1205, les obres del castell el 1228, la concòrdia per un molí el 1267, o bé la compra d'una bassa pels hortolans el 1298.

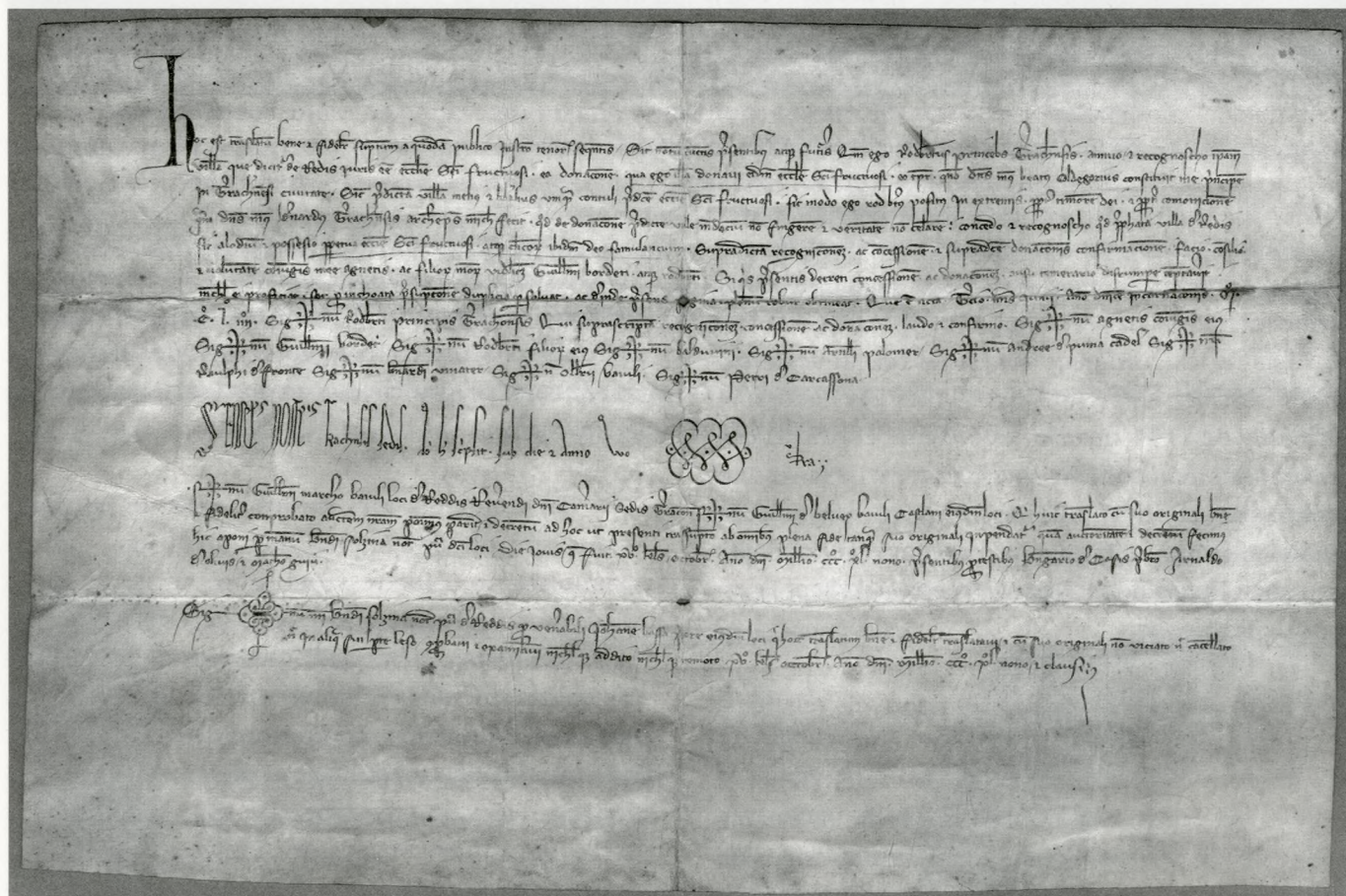
D'altres documents fan referència als drets de la població, com un de 1281 segons el qual cap home ni cap dona podia ser sotmès a tortura o, reflex també de la violència de l'època, el que ens parla d'un ferit d'un tret de ballesta en una baralla de carrer, de cap a 1300; o bé la violència feudal, esmentada en un document de 1207, la qual va provocar la primera intervenció règia a la vila, posant tots els seus homes i dones sota la seva especial protecció.

La mostra que es pot veure aquest estiu a l'Arxiu no presenta, però, els pergamins originals, ja que la seva antigor i característiques no fan aconsellable una exposició perllongada. Es tracta de reproduccions fotogràfiques a tamany real. Per la seva comprensió, van acompanyades d'un breu regest i s'especifica si corresponen a documents originals o bé si són trasllats posteriors, així com també s'indica la data de cada document: primer, d'acord amb el nostre

còmput i després, entre claudàtors, la data tal com l'esmenta el document.

L'exposició ha anat acompanyada de dues conferències. La primera sobre la vila de Reus als segles XII i XIII, i els seus documents, a càrrec d'Ezequiel Gort i la segona sobre la gènesi dels documents a l'Edat Mitjana, a càrrec de Daniel Piñol, en referència als protocols notariais. Aquestes activitats es complementaran amb la presentació el proper mes de setembre del primer volum del *Catàleg de pergamins de l'Arxiu Històric Municipal de Reus*.

D'altra banda, la reproducció digital que s'ha portat a terme possibilitarà, més enllà de la realització de la present exposició, el facilitar la consulta d'aquests textos a estudiants i investigadors. En aquest sentit, l'Arxiu es proposa, en la mesura de les seves possibilitats, avançar en la reproducció digital dels seus documents més antics.

Trasllat de 1349 del primer document que esmenta Reus, fet el 3 de juny de 1154.

La solemnitat festiva del 1904 a Misericòrdia: religió, ideologia i conflicte d'interessos

Salvador Palomar Abadia

La festa ha reflectit sempre la societat que l'ha celebrat: estructura i relacions de poder, ideologies, conflictes entre grups socials. En aquest sentit, les solemnitats festives a l'entorn de Misericòrdia evidencien, en el tombant del segle XIX al XX, les profundes transformacions que afecten aquestes celebracions religioses en el marc dels canvis socials derivats de la industrialització.

En la societat preindustrial, les manifestacions religioses -i en particular les de devoció a ermites i santuaris locals, com el de Misericòrdia- constituïen una forma de relació amb la divinitat, però també un vehicle de cohesió social i reforçament de l'ordre establert en situacions d'excepcionalitat. Des de començament del segle XVII, les processons de rogatives a Misericòrdia, amb el trasllat de la imatge a la Prioral de Sant Pere, servien per implorar l'ajut diví davant les desgràcies que amenaçaven la vila. Un cop aconseguit el benefici demanat, la imatge era retornada al santuari enmig d'una gran festada.

En el passat, doncs, s'acudeix a la Mare de Déu a demanar el seu ajut davant les situacions de perill o de catàstrofe col·lectiva -epidèmia, sequera, fam o guerra- i se li fan festes en acció de gràcies pel favor rebut. I es fa de forma ordenada: pregàries, processons i seguicis s'estructuren de forma que la comunitat visualitzi amb claretat la divisió de la societat en diferents estaments. El poder polític i eclesial, les agrupacions gremials o les associacions religioses desfilen amb els seus símbols o mostren -mitjançant demostracions festives, per exemple- el seu potencial econòmic. A la fi del segle XIX, però, aquest model haurà perdut la seva vigència i les solemnitats relacionades amb Misericòrdia -amb notables diferències en la configuració, per exemple, dels seguicis festius- tindran una motivació bàsicament commemorativa.

En aquesta línia, la solemnitat de 1885 es podria considerar l'última de les grans celebracions d'acció de gràcies a la Mare de Déu després d'haver-li demanat auxili. El 1885, però, les festes -després de

la fi d'una epidèmia de còlera- tenen un caire prou diferent.

Significativament, la imatge no es va anar a buscar en el moment de perill de contagi. La malaltia ja havia passat -si més no, així s'afirma- i el trasllat es realitza expressament per fer la solemnitat d'acció de gràcies. Les festes s'organitzen amb motiu de les Fires d'Octubre -que volen ser el gran espai de promoció comercial de la ciutat, impulsat per l'Ajuntament- i els actes dedicats a la Mare de Déu semblen un afegit a una celebració que ja té definit el seu programa. La imatge es trasllada el dia anterior del seu retorn solemne per tal d'efectuar les corresponents funcions religioses a la Prioral. Tot plegat es decideix amb tanta pressa que la Germandat de Sant Isidre i Santa Llúcia es nega, per manca de temps, a acompanyar la imatge amb la carrossa i la Vint-i-quatre, i deixa només el tabernacle el mateix dia que s'ha de fer el trasllat. El 30 d'octubre té lloc la festa, amb una processó encapçalada pel ball de diables, els gegants i el ball de Serrallonga. Cal observar que, tot i que s'han volgut celebrar les festes a l'octubre, per agrair a la Mare de Déu la fi de l'epidèmia, tot seguit es prohibeixen per raons sanitàries les tradicionals visites al cementiri amb motiu de la festa de Tots Sants.

Es produeix, doncs, una apropiació de la festa religiosa per part dels poders polític i econòmic, amb l'Ajuntament al capdavant, que té com a objectiu emprar-la com a recurs de promoció de la ciutat i de dinamització econòmica. Un fet que no és exclusiu d'aquestes celebracions religioses. A la mateixa època, els carnivals esdevindran grans celebracions en què els components comercials i de foment hi seran també prou evidents.

El segle XIX acaba amb la celebració excepcional que commemora, per primera vegada a la història, el centenari de l'aparició de la Mare de Déu. Les festes del 1892 assenyalen, ja sens dubte, el canvi profund quant a aquestes solemnitats religioses. L'organització dels actes correspon a l'Ajuntament i a l'ad-

ministració del santuari, i es defineix una clara separació entre els actes cívics i de lleure respecte a les celebracions religioses. De nou es fan coincidir amb les Fires d'Octubre amb l'objectiu explícit de motivar la vinguda de forasters. Per tal de finançar la festa es realitzen captes entre la població, per encàrrec de la junta del santuari, que fa una crida "no dubtant que aquests vehins inspirant-se en la fe y amor que professan a Nostra Patrona la Verge de Misericòrdia, secundaran los esforços que està fent la Administració de dit santuari", i del mateix Ajuntament, que fa servir els alcaldes de barri per recaptar diners passant casa per casa i provocant l'enuig dels administradors.

De les tensions prèvies a la celebració, n'és també bona mostra el fet que, inicialment, la Germantat de Sant Isidre i Santa Llúcia va decidir no participar-hi. Després d'un seguit de reunions, i malgrat considerar insuficient l'aportació municipal, la junta dels pagesos optà per treure al carrer la carrossa i la Vint-i-quatrena, tal com corresponia a l'esdeveniment.

Les festes s'anuncien del 28 d'octubre a l'1 de novembre. La pluja, però, va fer retardar el trasllat de la imatge al santuari fins al diumenge 6. La celebració va mobilitzar la ciutadania, amb la participació popular pel que fa a les il·luminacions i al guarniment dels carrers. Per darrer cop s'exhibeix la Piràmide, un monòlit de fusta i drap, pintat, que s'aixecava al Mercadal.

Surten diverses manifestacions festives, entre les quals destaca, a més dels gegants o dels diables, la presència de balls parlats -el de Marcos Vicente, el de la Rosaura, el de Serrallonga...-, sobretot, el ball de la Mare de Déu, peça de teatre popular que figura l'aparició i que esdevindrà un dels trets identificadors d'aquestes festes.

Les motivacions de la festa del 1904

L'octubre de 1904 van tenir lloc a Reus unes festes solemnes en honor a la Mare de Déu de Misericòrdia. El motiu fou la coronació canònica de la imatge, acte que alhora s'esdevenia en commemoració del cinquantenari de la proclamació del dogma de la Immaculada Concepció de Maria.

La celebració fou impulsada inicialment des d'estaments catòlics, amb un caire totalment religiós i una nul·la participació municipal, com a com-

memoració dels cinquanta anys de la proclamació d'un dogma que ja en el seu moment fou objecte de controvèrsia i que s'ha d'emmarcar en el posicionament ideològic de l'Església en una època de conflicte ideològic obert davant el positivisme i el racionalisme que impregna els moviments socials. Des d'aquesta perspectiva, es pretenia que la celebració tingués un marcat caire adoctrinador i des de Roma es van assenyalar les directrius que havien de seguir-se a nivell local per a la celebració del cinquantenari. Es proposava, entre altres mesures, fer missions i festes locals, preferentment a les ermites. Com en altres moments, l'Església sustentava el seu objectiu catequitzador en la religiositat popular a l'entorn dels santuaris locals. En el cas de Reus, la celebració havia de ser, naturalment, a Misericòrdia i es proposà fer-la girar a l'entorn de la coronació de la imatge. Aleshores es va demanar a Roma l'autorització per coronar canònicament la imatge, fet que fou concedit.

I encara s'hi afegí un altre component. El mes d'abril de 1904, Alfons XIII visità la ciutat. En la seva anada al santuari de Misericòrdia el monarca va rebre un obsequi dels administradors i, a la vegada, es va comprometre a enviar-ne un. Un cop a Madrid, se li va demanar que fos precisament una corona per a la imatge de la Mare de Déu, a la qual cosa el rei va accedir. A Reus, doncs, la commemoració del cinquantenari del dogma de la Immaculada es va celebrar, a més, com a solemnitat de la coronació de la Mare de Déu.

Les Fires d'Octubre

El volum de la celebració impedí tanmateix la seva organització com a festa estrictament religiosa. Efectivament, si es tractava de despertar el fervor popular i aconseguir la màxima participació de la població, calia dotar la commemoració d'aquelles demostracions festives -guarniment de la vila, processons, seguici festiu, manifestacions del folklore local- que l'havien caracteritzat en el passat. Això suposava, evidentment, implicar l'Ajuntament.

Aquest no tenia cap interès a afegir-se a la commemoració del cinquantenari del dogma. De fet, la seva proclamació, el 1854, va motivar una celebració religiosa -repic de campanes, il·luminacions a la Prioral, completes, rosaris i novenari- a la qual la corporació municipal no va voler afegir-se, negant-se a les festes de carrer:

La carrossa dels pagesos.

“Las festas agyeren estat més solemnes si lo poble o Ajuntament y aguès pres par, ni tronada van deixà fe. Cuan si presentà la comisió de la par de la iglésia lo Ajuntament respongué no gaire conforme, ils digueren que de portas adins fessin lo que volguessin y que de portas afora res.”¹

Des de l'òptica municipal, doncs, la solemnitat no podia tenir altre motivació que la promoció de la ciutat i va ser integrada –un cop més– a les Fires d'Octubre de la ciutat, amb voluntat d'aprofitar el seu potencial econòmic com a forma d'atreure visitants a la ciutat.

Aquestes fires havien necessitat, des de feia anys, de reclams festius afegits. Només a tall d'exemple, ja l'any següent de la commemoració del cente-

nari de l'Aparició, el 1893, la premsa comentava la poca participació a la fira i la necessitat d'una intervenció municipal.² A la fi del segle, el 1899 es va voler animar la fira amb una edició extraordinària que va incloure balls a les societats, espectacles pirotècnics, funcions teatrals i exhibicions cinematogràfiques, curses a peu i proves ciclistes. També s'encen-gueren tronades i van sortir al carrer els gegants i es contractà els Xiquets de Valls, a més d'estrenar uns nanos nous. Aquest desplegament lúdic superà, amb molt, l'aspecte comercial de la fira i aquest cop es va aconseguir atreure nombrosos forasters.³ Però, en definitiva, la proximitat d'altres fires –com la de Santa Úrsula a Valls– i l'excessiva dependència d'una programació d'esbarjo per tal d'atreure visitants, van situar les fires en una crisi permanent, amb queixes

1. AHMR. TORNÉ, Francesc *Llibreta per recor de algunes coses més notòries*.

2. DR 18/10/1893.

3. DR 28/10/1899. Vegeu també el programa oficial de festes.

constants dels paradistes, que, com el 1901, es lamentaven de la manca d'actes festius paral·lels.⁴ La celebració del 1904 representà l'últim intent de reactivació de les fires, que tampoc no va reeixir. El 1908, l'Ajuntament optà per deixar de celebrar-les.⁵

L'any 1904 es volgué, doncs, repetir des de l'Ajuntament la fórmula del 1892: aprofitar la devoció local i el sentiment identificador de la població vers Misericòrdia per donar lluïment a la festa. Es va nomenar una comissió mixta entre l'Ajuntament i els promotors dels actes religiosos. Aquest cop, però, no es tractava d'una commemoració estrictament local, sinó que s'emmarcava en una estratègia general del catolicisme. Els organitzadors de la festa religiosa no podien restar com a comparses d'una celebració cívica orientada a la promoció econòmica i dins el mateix Ajuntament hi havia posicionaments ideològics força contraris als objectius explicitats pels catòlics.

La participació de l'Ajuntament a les festes religioses

De fet, durant tot l'any 1904 el debat sobre la participació de la corporació municipal a les festes religioses havia estat recurrent. La celebració de la Setmana Santa o de Sant Pere havien aixecat enceses polèmiques entre els regidors. El 2 de març es llegeix un convit del prior de Sant Pere a assistir a les funcions religioses del Dijous i Divendres Sant, a més d'una petició d'ajut per a la seva celebració. L'Ajuntament acorda no assistir-hi en corporació -deixant en llibertat els seus membres per participar-hi a títol individual- i no donar cap mena de subvenció.⁶ El debat es repeteix en parlar de les processons organitzades per la Confraria de la Sang o, una setmana després, amb la participació a la processó que porta el viàtic a malalts i presos el diumenge de Pasqüetes.⁷

El maig es discuteix sobre el paper que ha de tenir l'Ajuntament en la celebració de la festa de Sant Pere.⁸ No és una polèmica nova, i es considera que el municipi ja fa prou deixant sortir els gegants i la mulassa, i aviant la tronada.

El punt culminant dels debats, però, el provoca l'anada a l'ofici de Completes. En principi, els regidors tenien llibertat per assistir-hi, però l'Ajuntament no assumeix cap altra despesa que la derivada de la sortida dels elements festius municipals. El problema sorgeix quan l'alcalde accidental, considerant que anar-hi part de la corporació i sense música és fer el ridícul, opta, d'acord amb els altres regidors presents, fer-se acompanyar per la banda de música. En la sessió plenària següent, l'1 de juliol, es planteja un vot de censura contra l'alcalde, que, tot i que no arriba a fer-se efectiu, acaba dimitint formalment.⁹

En aquest context sembla poc factible integrar en una mateixa celebració dues festes amb motivacions tan diferents. El cert és que, després de la creació de la comissió mixta, semblen organitzar-se dues celebracions simultànies, però no massa connectades, a la ciutat. Mentre el *Diario de Reus*, de tendència conservadora, i, evidentment, el *Semanario Católico* parlen de festes de la Coronació i del cinquantenari del dogma de la Immaculada Concepció, *Las Circunstancias*, òrgan del republicanisme moderat, es refereix a la fira i a les festes populars que es preparen.

El conflicte esclata públicament amb la publicació del programa oficial de les festes. El seu contingut i la forma com es destaquen els actes religiosos provoquen l'enuig d'alguns regidors i les crítiques de la premsa republicana, que manifesta el que considera una traïció dels sectors catòlics davant el que consideren un esforç, de la seva banda, per bastir una festa per a tothom en benefici de la ciutat:

“Transigimos con el cartel [...] De ahí que cuando han llegado a nuestras manos los programas oficiales detallados, con sus cubiertas alegóricas y su espiritual contenido, nos hayamos sentido indignados no por el chasco que nos evidencia sino por la falta de aprensión que en ellos ponen de manifiesto los que los redactaron y aprobaron.”¹⁰

Si la iconografia dels cartells ja havia estat debatuda¹¹ i el programa aixeca crítiques, el trencament

4. DR 21/10/1901.

5. DR 24/09/1908.

6. Actes municipals 1904, p. 96-99.

7. Actes municipals 1904, p. 118 (23/03/1904).

8. Actes municipals 1904, p. 184 (27/05/1904).

9. Actes municipals 1904, p. 235 (1/07/1904). La dimissió de l'alcalde i d'algun altre regidor que li dóna suport no és considerada i la sessió acaba en pau, després, però, d'un agre debat i de la retirada del vot de censura.

10. LC 28/09/1904.

11. “Se tomaron fotografías del monumento a Prim y de

A decorative border with a repeating floral and leaf motif surrounds the text. The border consists of stylized leaves and flowers, creating a frame for the central content.

Al pueblo reusense

¡Regocijémonos, hijos de Reus! ¡Nuestra querida ciudad está de enhorabuena!

Por unanimidad de votos el Rvdmo. Capítulo de San Pedro del Vaticano, ha aprobado la solemne y canónica Coronación de la imagen de nuestra excelsa Patrona la Virgen de Misericordia, privilegio de que han gozado contadas imágenes de santuarios españoles.

S. M. el Rey Don Alfonso XIII, que guarda gratísimos recuerdos de su reciente visita á esta ciudad, ha querido obsequiar así mismo á la Virgen de Misericordia y ha costeado la Corona para la ceremonia solemnísimá de la Coronación que se verificará, D. M., el día 9 del próximo octubre, en la iglesia de San Pedro Apóstol, á donde será llevada la imagen de nuestra Madre Misericordiosa con motivo de los festejos religioso-populares en honor de la Inmaculada.

Sobrado es conocido el entusiasmo que los reusenses sienten por todo cuanto se refiere á su idolatrada Patrona; el corazón de todo hijo de Reus late de gozo, se conmueve hondamente y se embriaga de amor al sólo nombre de la Virgen de Misericordia; confiadamente esperamos, pues, que los reusenses todos, sin distinción de clases, recibirán gustosísimos la grata nueva de la próxima Coronación canónica.

¡Viva la Virgen Inmaculada! ¡Viva la Virgen de Misericordia!

defintiu es manifesta en l'acord municipal que cap regidor assisteixi a la celebració religiosa i no se li doni cap ajut.

El 28 de setembre té lloc un ple de l'Ajuntament en el qual es dóna compte de la invitació adreçada pels organitzadors perquè la corporació municipal assisteixi a la coronació.¹² De nou es proposa donar llibertat als regidors per fer allò que considerin més adient. Aquest cop, però, les posicions es radicalitzen, i mentre hi ha qui considera que la corporació municipal no pot defugir uns actes en què s'ha implicat, hi ha qui considera que cap regidor hi ha de participar com a tal. S'invoca, en aquest sentit, una necessària neutralitat del consistori davant una celebració que ha generat "muchas y diferentes opiniones que podían degenerar en disensiones enconadas", i hom argumenta que no és funció de l'Ajuntament "cooperar al esplendor de fiestas eminentemente eclesiásticas". També en aquesta sessió emergeixen les crítiques sobre com s'ha portat l'organització. El regidor Pallejà, considera que

"se organizaron las fiestas sin tener para nada en cuenta al ayuntamiento, hasta que advertidos los organizadores que les faltaba dicho apoyo, recurrieron al mismo, y entonces el ayuntamiento se avino a una transacción autorizando la celebración de las mismas y que figurara en el programa como uno de tantos números, la Coronación. Pero, al aparecer el programa, aparecen eclipsadas las fiestas populares por un exceso de fiestas religiosas, lo cual parece demostrar hostilidad al ayuntamiento. Respondiendo con el silencio a los aludidos señores [és a dir, no acceptant assistir a la coronació], cree es la mejor forma para garantizar la paz y el respeto a todos los sentimientos populares".

Una visió molt diferent és la que manifestarà el sector catòlic, tant pel que considera una ingerència o un aprofitament de l'Ajuntament en una festa clarament religiosa, com per les posicions ideològiques d'alguns regidors que critiquen la solemnitat:

---

la fachada del Santuario de la Virgen y se determinó, sólo porque así lo exigía el ajuste, que una y otra apareciesen en los espacios dejados en blanco expofeso en los carteles; sin intención que fuese más visible la una que la otra" (SCR 29/10/1904).

12. Actes municipals 1904, p. 369 (28/09/1904).

"El hecho fué que el Ayuntamiento nombró de su seno varios individuos y apareció patrocinando las fiestas que se proyectaban; encontrando más de la mitad del enorme trabajo hecho y sin que tuviese que tener por su parte quebraderos de cabeza, ni molestias de ninguna clase.

Y desde entonces la Comisión se reunió en una de las dependencias de las Casas Consistoriales y todos los individuos de aquella trabajaron cotidianamente ultimando los números estudiados ya y proponiendo otros importantes y extraordinarios. Pero sin dejar de vista ni un momento que el principal móvil de esas fiestas era el Quincuagésimo aniversario universalmente festejado y la coronación canónica de la Virgen de Misericordia, de nuestra adorable patrona y protectora, amada y reverenciada por la inmensa generalidad de los reusenses y no *de una Virgen por el vulgo respetada*, como dicen en son despreciativo los contados hijos desagradecidos a las bondades de la invariable Bienhechora del pueblo de Reus."¹³

En els dies anteriors a la festa, les crítiques sovintejaren. Un fet molt mal vist fou, sens dubte, el fet que la comissió organitzadora posés a la venda -amb la justificació de recollir diners per a beneficència- els programes oficials. Diferents establiments i empreses s'afanyaren a fer imprimir programes i a repartir-los gratuïtament. També va ser objecte de polèmica l'arranjament dels gegants o el recorregut d'algunes desfilades. Tot plegat, però, sembla reflectir una situació en què qualsevol deficiència era útil per fer crítica o burla.

Les festes es van celebrar del 6 al 10 d'octubre i la imatge fou portada a la Prioral.

L'Ajuntament en corporació només va fer acte de presència a la festa de la Instrucció, un acte que volia, en certa forma, aportar el contrapunt a la solemnitat religiosa. De fet, aquest fou un acte que va intentar ser capitalitzat des de tots els sectors implicats a la celebració. Exaltació de la infància i del treball dels mestres, de la raó i el pensament. O de la llum front a la ignorància -l'ús del simbolisme de la llum provocà un encreuament d'acusacions a la premsa-; fou, en tot cas, un acte amb molta participació. El director de l'Institut pronuncià un discurs lloant la importància de l'educació com a font de progrés i remei dels mals socials, i la canalla de la ciutat va entonar un himne compost per a l'ocasió.

---

13. SCR 22/10/1904.

El 9 d'octubre al matí va tenir lloc la coronació. Es van imposar a les imatges de la Mare de Déu i del Nen Jesús unes corones d'argent daurat amb pedreria, ofrena del rei Alfons. A la tarda es féu la processó de retorn de la imatge, encapçalada pel ball de diables i amb la presència dels gegants, la mulassa, els nanos, el ball de Marcos Vicente i altres demostracions festives.

Un cop més es pot constatar el menyspreu dels sectors progressistes vers les manifestacions del folklore local. Els balls parlats o les danses tradicionals són vistes com a romanalles del passat, grotescos, sense valor cultural. Només els gegants i la mulassa –que no pas els nanos– semblen estalviar-se les crítiques, com a símbol que són d'una identitat local:

“En cambio, no faltó el horrible juego de fusilería de los bailes típicos. Frente a la *parroquia*, estaban ya, a primeras horas, el baile de *Marcos Vicente* y el de *bastonets*, con sus correspondientes personajes y comparsaría. Los personajes van muy impuestos de su cometido y todo su aire parece manar efluvios de esa ciencia sublime que consiste en saber divertir a la gente que tiene ganas de divertirse. Algunos iconoclastas apreciaron, al primer golpe de vista, que los del baile, con sus ricos trajes de guardarropía, parecen capones franceses; pero en *cuanti* oyeron las descargas, cambiaron de opinión. También estaban los enanos. ¡Oh, los deliciosos enanos, con sus enormes cabezas rientes! ¿Son simbólicos? Los redactores del programa tienen la palabra.”¹⁴

El ball de la Mare de Déu, representació de la narració popular de l'Aparició, és el pitjor considerat pel seu caràcter religiós:

“Compuesta teníamos esta gacetilla, cuando hemos recibido unas notas de la Comisión anunciando amenizar la fiesta escolar con la presencia de los gigantes y cabezudos, danzas del país ¡y la representación, en el escenario del teatro del *Ball de la Mare de Déu!* ¡*Mare de Déu!* –decimos nosotros– ¿será menester que la autoridad municipal se decida a cortar por los sano?”¹⁵

Aquesta representació teatral de carrer s'havia preparat –fent pagar entrada als qui volien assistir als assajos– al Patronat Obrer de Sant Josep.

14. LC 10/10/1904.
15. LC 8/10/1904.

Un conflicte latent

Tot plegat, l'anàlisi de la celebració possibilita entreveure l'encaix gens resolt entre els organitzadors i el conflicte d'interessos a l'entorn de la festa.

Les despeses de la festa foren, segons la valoració oficial,¹⁶ de 25.326 pessetes, havent-se recaptat entre la població 23.496,75 pessetes. El dèficit de 1.739,25 pessetes va ser cobert amb aportacions personals d'alguns membres de la comissió i altres de particulars, per exemple, la colònia reusenca resident a Barcelona. Però encara hi va haver una forta polèmica per la destinació d'alguns diners, que haurien d'haver estat emprats directament per a beneficència enlloc de fer-se servir per cobrir despeses.

En definitiva, la celebració del 1904, va deixar un rastre d'enfrontaments dialèctics que es va perllongar durant setmanes. La festa havia estat, un cop més, el mirall on es reflectien les ideologies, les tensions o les divisions existents en la comunitat que la celebrava. Un article publicat a començaments de novembre a *Las Circunstancias*, que, no ho oblidem, era lluny de representar el sectors més radicals del republicanisme federal, gens proper a les idees socialistes o llibertàries, sembla profètic respecte als sagnants enfrontaments que sacsejaren la societat en els anys posteriors:

“Pero en fin, de todas maneras ello fué una lección que conviene tengan en cuenta los elementos liberales de Reus. Ha de recordarse, cuando convenga, que con cierta gente no caben transacciones y menos a las alturas en que se ha llegado. Volvemos a los buenos tiempos en que las faldas negras y de púrpura, en el que las tocas y sayales todo lo invadían [...] Vayan atizando los del “*Semanario*”. Continuen en su campaña provocativa que ya encontraran su merecido.”¹⁷

FONTS DOCUMENTALS I BIBLIOGRÀFIQUES CONSULTADES

Actes municipals, 1904
Diario de Reus (DR), 1885, 1892 i 1904
Las Circunstancias (LC), 1904
Semanario Católico de Reus (SCR), 1904

16. DR 17/11/1904.
17. LC 1/11/1904.

Notes per a la història de l'Arxiu Municipal de Reus (VII)

Ezequiel Gort Juanpere

Sobre l'ús de l'arxiu a mitjan segle XIX

Un inventari de 1841 mostra que dins l'edifici de l'Ajuntament cap a mitjan segle XIX hi havia dos espais que hom coneixia com a arxiu: "l'arxiu de rere la sala d'acords" i "l'arxiu o avantsala de la d'acords".¹

El primer espai devia correspondre al lloc on es guardava aleshores la documentació i que segons diu Andreu de Bofarull era fosc i arraconat, mentre que el segon, que correspondria al de l'antic arxiu, llavors no devia tenir gaire més utilitat que ser una sala de pas cap a la d'acords, o potser també, com veurem, la de ser un lloc per a celebrar reunions. Tot i així, seguia conservant el nom que recordava l'antiga dedicació.

És interessant de veure el contingut d'aquestes sales, segons mostra el referit inventari: a "l'arxiu de rere la sala d'acords" s'hi guardava un sant Crist gran de fusta; una calaixera vella; dos bancs grans i un de petit, nous i sense coixins al seient i al respall; un quadre amb la imatge de sant Bernat Calbó; i deu peus per sostenir atxeres. Mentre que en "l'arxiu o avantsala de la d'acords" hi havia una taula gran amb un cobretaula molt vell i dotze cadires comunes de color groc.

Sobta que no s'esmenti la documentació —que no figura relacionada a cap racó de la casa— i ni tan sols que hi hagués prestatgeries o bé algun armari i, a jutjar només per aquest inventari, més aviat fa l'efecte que hom tenia l'arxiu més per un traster que no pas com a dipòsit documental. Fins i tot l'antiga caixa del Comú o "caixa de les tres claus" era a una altra sala de la casa. Vist així, no sembla estrany que pocs anys després, el 1861, s'afirmés que havien desaparegut molts papers. Aquesta afirmació, però, no implica necessàriament un canvi de mentalitat respecte a considerar l'arxiu com un traster: al ple del dia 14 de novembre de 1868 —en ple període revoluci-

onari—, un regidor, Josep Güell, va demanar treure els quatre quadres que hi havia a l'Ajuntament amb el retrat dels reis Borbons, i aprofitar els marcs per honorar els consellers de Reus que van lluitar en la guerra de Successió contra els Borbons. Les pintures dels reis però, s'havien de guardar, pel seu valor, a l'arxiu perquè, segons deia, era obra artística d'algun mèrit.²

Pel que fa "l'arxiu o avantsala de la d'acords" la presència d'una taula gran i de cadires, denota una possible utilització d'aquest espai com a sala de reunions. En canvi, per ser un lloc de pas, sembla poc probable que aquí es conservés cap tipus de documentació.

Andreu de Bofarull i Brocà

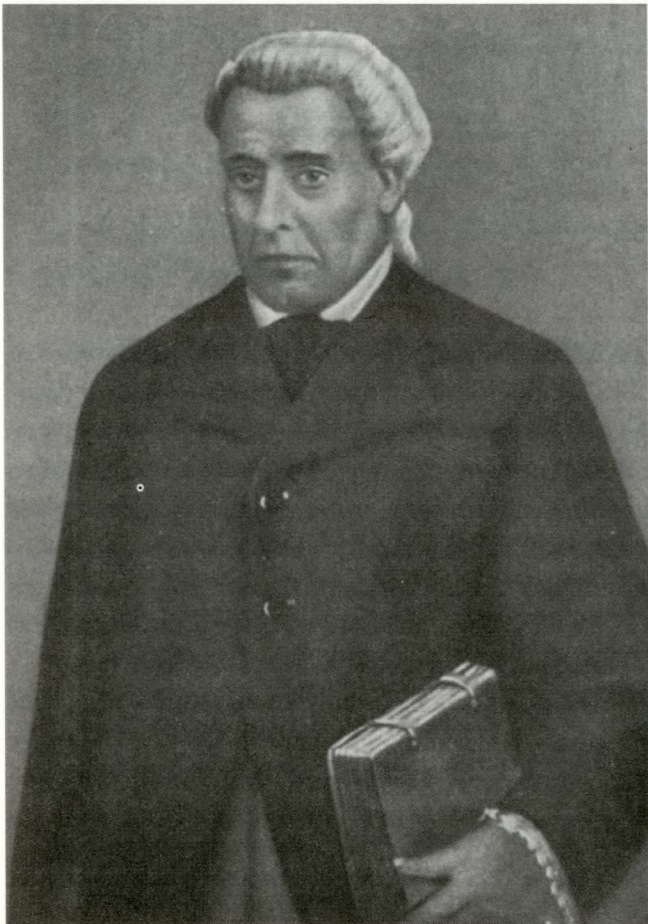
Quan Andreu de Bofarull (Reus, 1810-1882) va prendre possessió com a arxiver, es devia trobar més o menys amb aquest panorama descrit. No li podia ser però cap novetat perquè en aquest moment ja coneixia prou bé l'Arxiu. Ell mateix, a la introducció dels seus "Annals",³ comenta com s'hi va relacionar: des de molt jove —diu— per simple curiositat havia anat ajuntant notícies sobre la història de Reus fins que, un dia, va tenir ocasió de veure uns apunts del darrer arxiver, Celedoni Vilà, i això li desvetllà l'interès, de manera que llavors va demanar permís a l'Ajuntament per examinar la documentació servada a l'Arxiu —va fer el mateix amb el de la parròquia— i treure'n moltes notícies que, després d'algunes peripècies,⁴ el porta-

2. AHMR, Llibre d'Actes (1868-1870). També en parla FORT, *Anales de Reus, año 1868*, ps. 48 i 120. Diu aquest autor que els jurats que calia honorar posant el retrat a la sala d'acords, eren els dels anys 1705, 1707 i 1712, entre els quals figurava, almenys, un de prou relacionat amb l'arxiu, era el notari Joan Baptista Claveria (Vegeu "Notes... (iv)", dins *Informatiu Arxiu*, 5 (Reus, 2001) ps. 9-10).

3. BOFARULL, Andreu de. *Anales históricos de Reus desde su fundación hasta nuestros días*. [1867] v. I (Reus, 1959) ps. XI-XII.

4. El 1844, va començar a publicar al *Diario de Avisos y Noticias* —fundat per ell mateix— les seves notes, sota el títol

1. AHMR, Llibre d'Actes (1841-1846) f. 4v. Dec la localització d'aquesta notícia a l'amic Pere Martorell.

Andreu de Bofarull i Brocà.

ren a publicar el 1845 la primera edició dels seus "Annals".

Aquesta obra li va obrir moltes portes: algunes antigues corporacions —no concreta quines— li encarregaren ordenar llurs arxius i també moltes persones li facilitaren l'accés a la documentació particular que guardaven. I fins l'Ajuntament li va encarregar de revisar les actes municipals corresponents als anys 1444 al 1818 —que eren les que aleshores es guardaven relligades a l'Arxiu— i això li va permetre refer els "Annals" i publicar-ne el 1867 la segona edició.

El 1863 un regidor va demanar la supressió de la plaça d'arxiver,⁵ a la vegada que, aquest mateix any, l'Ajuntament pressupostava una despesa de cinc mil rals per l'arranjament de l'Arxiu. La despesa va

---

de "Crònica de Reus", textos que un altre diari —el *Boletín reusense*—, sota un altre títol, li anava copiant cada dia. De manera que va haver de deixar de publicar-les i així també ho va haver de fer el seu copista.

5. AHMR, Llibre d'Actes (1858-1861) f. 151v. Vegeu "Notes... (vi)" dins *Informatiu Arxiu*, 7 (Reus, tardor 2003), p. 17.

ser rebutjada per Reial Ordre, de manera que pel mes d'octubre l'Ajuntament la va haver de retirar. A més, aquesta mateixa Reial Ordre recomanava crear la plaça d'arxiver, una plaça que, de fet, ja existia. En mig de tot això, Bofarull —que aleshores ja era, almenys, arxiver i comptador de l'Hospital— volia assegurar-se, com fos, el càrrec d'arxiver municipal, de manera que llavors es va oferir per ocupar-la de manera gratuïta, la qual cosa, el 2 d'octubre, li fou acceptada i se'l va nomenar arxiver, sense sou ni emolument de cap classe.⁶

Uns dies més tard, el 20 d'octubre, l'Ajuntament ratificava la retirada del pressupost per l'arranjament de l'Arxiu i decidia pagar l'haber corresponent a la persona que havia estat encarregada de l'Arxiu fins el dia en què va prendre possessió el que havia de tenir el càrrec gratuïtament.⁷ Cal observar com en aquest cas, el Ple de l'Ajuntament no esmenta el nom de l'arxiver i fa l'efecte que el sortint i l'entrant eren dues persones diferents.

Bofarull va portar l'Arxiu en aquestes condicions fins el 1867, quan se li va ampliar la feina en ser nomenat bibliotecari municipal i oficial segon de secretaria (Bofarull era advocat). Aleshores sí que se li va assignar un sou pel conjunt dels tres càrrecs però, segons diu Santasusagna, "no volgué mai que l'Ajuntament li augmentés perquè no fes goig a algú i el volgués suplantar per influència política". Afegeix aquest autor que Bofarull "solia dir que l'Arxiu Municipal era la seva llar, la seva família, el seu temple, la seva amor", i ho arrodoneix dient que "en parlava sempre i amb orgull".⁸

Ell també va ser l'iniciador de l'Hemeroteca municipal⁹ i hi deixà la seva particular empremta, ja que sovint feia anotacions sobre les pàgines dels diversos diaris que hi va aplegar.

---

6. AHMR, Llibre d'Actes (1862-1865), fs. 251v i 252r.

7. AHMR, Llibre d'Actes (1862-1865), f. 258v.

8. SANTASUSAGNA, Joaquim. *Reus i els reusencs en el Renaixement de Catalunya fins al 1900*, (Reus, 1949) p. 80. Per més informació sobre l'obra d'Andreu de Bofarull, vegeu aquest autor (*Ibidem*, ps. 80-84).

9. Que es va conservar —actualitzada de manera permanent— a l'Arxiu Municipal fins l'any 2003, quan va passar —igualmente com la biblioteca antiga de l'Arxiu— a la Biblioteca Central "Xavier Amorós", de nova creació.

El 1867 no només va portar un augment substancial en la feina d'Andreu de Bofarull, sinó també una millora que sembla prou important, ja que es va fer una nova sala d'arxiu, al darrer pis de l'Ajuntament. El nou espai també es devia pensar per ubicar-hi la biblioteca municipal, aleshores, de nova creació.

Va caldre fer nova l'escala que accedia a les golfes, així com un corredor, amb finestres, per unir l'escala amb l'Arxiu i les dues portes de les golfes.

A la sala de l'Arxiu, es va fer nou el sòl, les parets, una escaleta doble amb barana de ferro, i es van revocar i blanquejar les parets i el sostre. El pressupost total per fer tot això va ascendir a sis mil cinc-cents vuitanta rals de velló.¹⁰

Aquest espai, segons afirma Bernat Torroja (arxiver entre 1889 i 1904), tenia finestres que donaven a la plaça del Mercadal.

La reordenació de l'Arxiu

Andreu de Bofarull va refer completament l'Arxiu, reordenant els fons i inventariant-los de nou. D'ell es conserven diversos inventaris en els quals es pot veure la seva intervenció arxivística. Són els següents: "Político", "Indices de los legajos y encuadernaciones", i "Catalogo de pergaminos".

Pel que fa al contingut de cada un dels quals, és el següent:

— "Político". Sota aquest títol es recull l'inventari de vint-i-tres lligalls amb documentació compresa entre els anys 1542 i 1873, relatius a diverses guerres: Rosselló, Separació, Successió, Francès, Trienni,

10. AHMR, Lligall Millores públiques.

CARTLANES.

- Año.
- 1183. Concesion hecha en 20 de Agosto, por el Señor Carthan del Peus, a favor de los (XVII) pobladores de la misma Villa. C5, p.24.
  - 1204. Concordia entre Donnardo de Bellobó, y Donnato de Montes, señores de Peus, desincomiendo que el lugar de Almonester, se halla contenido en el termino de Peus. A 158 las Calerías de Marza. C7, p.5.
  - 1222. Absolucion hecha por el Carthan, en 6 de Noviembre, a favor de los habitantes de Peus, dentro de sus terminos, de las fadigas, sumas y donas que se debian, por un año. C5, p.32.
  - 1222. Absolucion hecha por Simon de Bellobó, El conde su opato, y Almonada su hermana, Carthan, a favor de los señores de Peus, en no pagar fadiga, sumas, y confirmando la cuestas de Peus por su anterior. C5, p.34.
  - 1228. Absolucion hecha en 6 de Noviembre, por Donnardo de Bellobó, Carthan del Peus, Carthaly Montes, a favor de sus habitantes de la que debian de sumas y haberes de comer en la sucesion de fadigas de la tierra, y por las sumas y las ordinaciones hechas sobre el Peus. C5, p.33.
  - 1228. Sentencia arbitral pronunciada entre los señores de la Villa, y el Carthan, en 14 de Octubre, sobre pago de Novato y Encomienda. C5, p.23.
  - 1229. Absolucion hecha por el Carthan de Peus, en 22 de Abril, a favor de los hombres de Peus, por el trabajo de edificar y construir la obra del Castillo, por la gratificacion de 1500 libras. C5, p.56.
  - 1229. Donacion hecha a favor de los hombres de Peus, en 12 de Mayo, por Donnardo de Bellobó y su consorte Arcondin, de toda la obra del Castillo, así las interiores como también en las exteriores, situadas dentro y fuera de la Villa. C5, p.27.
  - 1231. Convenio en el cual la Señora D. Isenlis o Arcondin, conorte de Simon de Bellobó, conviene en que la Villa pague a su marido, la cantidad de 900 sueldos, en cumplimiento de aquellos 3500 sueldos, en razon del convenio entre ambos conortes, antes de los Peus de febrero. C6, p.302.
  - 1353. Carta orden del Carthan Juan Obisnallas.
  - 1354. Apoca de mil sueldos firmada por el Carthan a favor de la Villa, por tener una buena cuenta de aquellos 4000 sueldos que la Villa le estaba debiendo, otorgada en Zaragoza en Noviembre, en poder de Francisco Jofre. C7, p.38.

Pàgina del catàleg de pergamins fet per Andreu de Bofarull.

carlinades, fortificacions (inclou un document de 1374)...

És tracta d'un volum de cent noranta-set pàgines i format en foli. En el seu contingut s'observa que l'ordre —dels lligalls i dels documents que contenen— és cronològic. La numeració dels lligalls és en números romans i la dels documents en aràbigs.

Cal constatar que es manté una numeració anterior dels documents: estan numerats, però els números no sempre coincideixen amb l'estricta ordre cronològic. A més, s'observa també el manteniment d'una altra ordenació potser més antiga, feta per lletres (lligall m). En aquest cas es veu com es combi-

La Escriba de letra O correspondiente al N.º de folios 60 y libro folio 506, ha sido entregada hoy día a la fecha al Maculador D. Juan Caray.
Años 25 Mayo de 1862.

Bofarull

Full de préstec signat per Andreu de Bofarull.

nen els documents ordenats amb xifres i amb lletres, sempre seguint un ordre totalment cronològic.

A partir del lligall v la documentació correspon al segle XIX i l'ordenació, en general, és molt més sistemàtica, i s'agrupen, sempre cronològicament, per mesos. Els documents aquí poden estar numerats per lligalls o bé, en molts casos, hi ha les numeracions per mesos, dins un mateix lligall.

— “*Indices de los legajos y encuadernaciones*”. És un volum en foli amb cent vint-i-nou pàgines escrites i la resta en blanc, que conté l'inventari de vint-i-dos lligalls, amb documents compresos entre els anys 1059 i 1867, i un apartat d’“*Encuadernaciones o libros*”.

En aquest cas els lligalls són temàtics i la documentació, com en els anteriors, està ordenada cronològicament.

També aquí hi ha documents amb lletres o bé amb números romans intercalats dins la numeració àrabica, que delaten actuacions arxivístiques anteriors

Dins els lligalls, quan s'escau, a més de l'ordre cronològic s'observa un agrupament temàtic, com passa al lligall “*Gremios é industria*” que estan agrupats per oficis, sense, però, cap ordre alfabètic d'aquests.

A banda d'aquest volum, i per tal de facilitar la consulta de la documentació, Bofarull va afegir a cada un dels lligalls un full amb l'índex corresponent al contingut d'aquell lligall.

L'apartat d’“*Encuadernaciones o libros*” inclou la documentació relligada —i fins els missals— des del 1330 fins a 1869.

En aquest cas la datació concreta els anys extrems, mentre que la numeració en alguns casos és en números romans i altres en àrabis i estan distribuïts temàticament, sota les següents entrades: “*Fueros y señorío del Comun*” (... - 1825); “*Político*” (1786 - 1842); “*Mejoras*” (1671 - s. XIX); “*Causas pias y almoynas*” (1533 - s. XIX); “*Censales*” (1505 - s. XIX); “*Carreteras*” (1775 - s. XIX); “*Aguas*” (1606 - s. XIX); “*Registros*” (1257 - 1869); i “*Varia*” (1575 - s. XIX).

— *Catalogo de pergaminos*. És un volum foliat de cinquanta-vuit folis. Escrits fins el foli quaranta-u.

En primer lloc s'observa com els mil cinc-cents vint pergamins inventariats els va aplegar per matèries i els va repartir en vint-i-set carpetes. Com en els altres casos, la numeració dels pergamins també permet distingir vàries intervencions arxivístiques, ja que intercala números i lletres, i l'ordre no és el numèric sinó el cronològic. En la majoria dels casos, però, no hi ha numeració de registre i les entrades estan ordenades per anys. Pel que fa la descripció, tots els documents tenen regest excepte els censals de l'Hospital i els del Comú, dels quals només s'indica l'any, ordenats per anys i per segles.

A més d'aquesta numeració, cada entrada també recull la signatura topogràfica antiga, que era per caixes numerades i per número d'ordre dins les caixes.¹¹ Aquesta signatura topogràfica, evidentment, tampoc no correspon amb el número de registre. Així mateix, també es veu com no hi ha relació entre els noms de les carpetes i la caixa on anteriorment estaven col·locats. En aquest moment, l'ordre antic per caixes ja havia desaparegut, tot i que Bofarull el conservà, segons reflecteix una “*advertencia*” que hi va afegir: “*Por referencias ò consultas que tal vez puedan ocurrir, al fin de cada indicación, se halla notado la que trae cada pergamino, esto es: el numero del cajon que lo contenia y el del pergamino, con las iniciales C y P, cajon, pergamino*”.

Bofarull encara hi va afegir una altra nota, al foli 37, que diu: “*Nota de los pergaminos que se hallan notados y han desaparecido*” i també aquests —que sumen, en total, cinquanta-nou— els inventaria temàticament i cronològicament. És d'observar que entre els documents que esmenta com a desapareguts hi ha la carta de població de 1186 del cambrer Joan de Santboi, que sí que s'ha conservat.

11. Vegeu “Notes... (v)”, dins *Informatiu Arxiu*, n.6 (gener, 2003) p. 13.

El dret d'accès a arxius i registres administratius

Conxa Manrique

Tècnica de l'Assessoria Jurídica

El dret comunitari

El dret que ens ocupa ha estat recollit pel Dret Comunitari europeu, que des de l'inici ha intentat sensibilitzar als països democràtics en el desenvolupament del dret a la informació i del dret d'accés a la documentació, entenent que d'aquesta manera es facilitava la transparència de l'administració, la participació dels ciutadans en la democràcia i en el desenvolupament dels seus drets i llibertats públiques.

Com a dret comunitari secundari trobem, entre altres, les Directives i les Recomanacions. Les primeres vinculen a tots els estats membres i són una tècnica d'harmonització de les legislacions dels estats membres. Les recomanacions no són vinculants i consisteixen en una invitació dels estats a un determinat comportament. El fet que no tinguin caràcter vinculant no significa que estiguin desprovistes d'efectes jurídics, és a dir, es possible atribuir contingut normatiu a determinades recomanacions quan tenen per objecte convidar als estats membres a adoptar determinades disposicions.

Cal destacar la Recomanació núm. 13 de l'any 2000 i la núm. 2 del 2002, àmbdues es complementen. La primera s'orienta als centres d'arxiu públic on es custodia documentació de conservació permanent, i que pot ser objecte de consulta principalment amb finalitat de recerca i pel seu valor cultural. La segona té per objecte l'accés a tota la documentació pública i detalla les causes que poden justificar la denegació d'una sol·licitud de consulta i les formalitats mínimes de la sol·licitud. Les dues es refereixen a la qüestió de les dades de caràcter personal i es considera el dret d'accés com a principi general i les limitacions com l'excepció. Així mateix, apareix la preocupació per atorgar el màxim de facilitats i garanties possibles a la persona interessada en la consulta.

Exemples de Directives referents al dret a la

consulta de documentació i arxius sobre matèries concretes, hi trobem moltes, sobretot en matèria de Medi Ambient: La Directiva 90/313/CEE, del Consell de 7 de juny de 1990, sobre la llibertat d'accés a la informació, estableix que "es garantirà en tota la Comunitat la llibertat d'accés a la informació sobre el medi ambient en poder de les autoritats públiques i la seva difusió, de conformitat amb les disposicions de la present Directiva". La Directiva de 21 de maig de 1991, d'accés a la documentació sobre el tractament d'aigües residuals urbanes. La Directiva 96/61/CE, del Consell, de 24 de setembre de 1996, relativa a la prevenció i al control integrats de la contaminació; etc.

La Constitució de 1978 (CE)

L'article 105 b) CE diu: "La llei regularà: L'accés dels ciutadans als arxius i als registres administratius, salvant el que afecti a la seguretat i a la defensa de l'Estat, la indagació dels delictes i la intimitat de les persones".

En aquest àmbit s'integra el dret d'accés als arxius i registres administratius, que l'article 105 b) CE reconeix de manera ampla, i que constitueix, una manifestació del principi de transparència administrativa, que entre altres, pot tenir l'efecte de control de l'actuació administrativa.

És interessant la sentència TS de 19 de maig de 1988, que sobre el dret d'accés diu que, consisteix en la participació ciutadana i en la transparència de l'estructura burocràtica. Així mateix, assenyala que "la intervenció dels individus o dels grups en la formació de la voluntat administrativa per a l'exercici de la potestat reglamentària no és sinó una manifestació concreta del dret que els espanyols tenen a participar en els assumptes públics, directa o indirectament".

Conseqüència d'això és la possibilitat d'introduir elements de judici en via administrativa i que, podran donar lloc a una modificació del criteri inicial de l'Administració, la qual cosa seria impossible en seu jurisdiccional, donat que és en aquella via on es poden exercir potestats discrecionals. Aquesta tècnica és molt freqüent en l'àmbit de l'elaboració de plans d'urbanisme.

Per altra banda, els articles 44.1 i 46 CE, recullen el dret dels ciutadans a l'accés a la cultura i l'obligació dels poders públics de vetllar per la conservació i l'enriquiment del patrimoni històric cultural i artístic dels pobles d'Espanya. Aquests dos articles són els que evoca la llei estatal 16/1985, de 25 de juny, de Patrimoni Històric Espanyol i la Llei 9/1993, del 30 de setembre, del patrimoni cultural català, per justificar la protecció del patrimoni documental i l'accés als béns que formen part del mateix. Amb aquestes lleis va quedar suficientment regulat l'accés als documents dipositats en els arxius públics.

Delimitació constitucional del dret d'accés a arxius i registres administratius

La CE quan estableix el dret d'accés als registres i arxius es refereix als de les Administracions Públiques territorials, que mereixen l'adjectiu de administratius. El fonament el troben en la mateixa CE, com a norma que vincula a tots dels poders públics. Són administracions públiques territorials, la de l'Estat, la de les CCAA i la de les entitats locals. Es consideren com a tals, el municipi, la província, l'illa, les entitats d'àmbit territorial inferior al municipi, la comarca, les àrees metropolitanes i les mancomunitats de municipis.

També trobem fonament legal per considerar arxius i registres administratius els dels organismes autònoms i els dels gestors de serveis públics, sempre que actuïn en l'exercici de les funcions públiques encomanades. En aquest sentit l'article 69.2 de la Llei del Patrimoni Històric Espanyol, quan estableix les categories de documents que integren el Patrimoni Documental inclou el de les persones privades, físiques o jurídiques, gestores de serveis públics, en tot allò relacionat amb la gestió dels esmentats serveis.

La Llei catalana 10/2001, d'arxius i documents, enumera a l'article 6 quins són els documents pú-

blics, i considera com a tals els de "Les empreses i les institucions privades concessionaris de serveis públics, en allò que fa referència a aquestes concessions" i els de "Les persones i les entitats privades que exerceixen funcions públiques, en allò que fa referència a aquestes funcions". En la mateixa línia hi trobem la Llei 38/1995, de 12 de desembre, per la qual es regula el dret d'accés en matèria de medi ambient.

La normativa d'arxius

La Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català, es concebuda com a marc de referència de les diverses normes sectorials d'ordenació de cada àmbit específic de la cultura catalana. En aquest sentit, els arxius no tan sols són una de les fons primàries i primordials d'informació per a preservar la memòria històrica de Catalunya, sinó que també són la base que ha de fer possible un sistema de gestió dels documents i de la informació de les administracions públiques, el qual sistema també ha de servir de model per a les institucions i les empreses privades. Cal tenir present que els documents que es creen avui són la informació del demà; per tant, l'arxiu ha d'incidir en tots els àmbits dels processos que concerneixen els documents, des que s'han concebut fins que s'eliminen o es decideix conservar-los permanentment.

La Llei 10/2001, de 13 de juliol, d'arxius i documents, es proposa assegurar que la documentació de Catalunya compleixi les funcions i els objectius que interessin a la societat. Considera els documents com a font d'informació. Molts d'aquests integren, o passaran a integrar, el patrimoni documental català i constitueixen, o constituïran, la memòria de la nació. La Llei entén també que molts documents acrediten drets i deures dels ciutadans, de les entitats i de les administracions públiques i que, en aquest sentit, tenen un paper rellevant en llurs relacions. Reconeix que l'accés als documents públics és un dret que té tota persona, independentment de la nacionalitat, de la condició o de la funció que tingui, dret que tan sols es pot denegar en aplicació de les limitacions establertes legalment. Així mateix, la Llei considera que per a les administracions públiques la gestió correcta dels documents és essencial pel que fa a la seguretat jurídica i a l'actuació eficaç i transparent i amb obertura a la participació ciutadana.

Les matèries excloses del dret d'accés

El tribunal constitucional ha declarat en reiterades ocasions que els drets fonamentals no tenen un àmbit il·limitat, sinó que al contrari, aquests venen limitats pel propi contingut de la Constitució, i en concret de la pròpia eficàcia dels altres drets fonamentals, en la col·lisió dels quals es necessari, en alguns casos, determinar el valor prevalent d'uns respecte dels altres.

En altres casos, és la pròpia norma suprema la que es preocupa d'establir la delimitació del dret d'accés als registres i arxius administratius, quan diu: "salvant el que afecti a la seguretat i a la defensa de l'Estat, la indagació dels delictes i la intimitat de les persones".

Segons el que hem dit, el dret d'accés es troba acotat, pels límits que regula la norma, però també per l'eficàcia d'altres drets i béns constitucionalment protegits, com són el dret a l'honor, el dret al secret comercial o pel dret a la propietat intel·lectual.

Com es resol a aquesta col·lisió de drets serà feina de l'òrgan competent en cada cas concret que es presenti i que, com després veurem, no serà fàcil i molt menys uniforme. En les següents pàgines veurem la línia que segueix l'ajuntament de Reus.

En aquest treball centrarem l'estudi de les limitacions al que entenem té major rellevància, és a dir, la del dret a la intimitat.

L'article 18 CE reconeix aquest dret i el protegeix en l'àmbit de les dades dipositades en les diferents administracions públiques i en les diferents formes en que es manifesta, des de les dades personals més bàsiques fins les patrimonials. El dret a la intimitat protegeix totes aquelles informacions de caràcter secret i íntim. La STS de 20 de febrer de 1989, amplia l'àmbit a totes aquelles circumstàncies que, sense reunir els caràcters abans esmentats "mereixen no obstant, el secret de tots, per ser necessàries per garantir el normal desenvolupament i la tranquil·litat dels titulars particulars, sense que de cap manera, i fora dels casos permesos per la Llei o les mateixes circumstàncies, s'admeti intromissions estranyes. El dret que cadascú té que es respecti la seva esfera privada garanteix la inviolabilitat de la seva vida particular, i mereix també protecció la personalitat en front a publicacions indegudes de fets particulars o familiars, tot i que no siguin secrets, prescindint de si són certs o incerts".

Tot això es concreta en què els documents nominatius estan exclosos del règim general de publicitat i accés. La qualificació d'un document com a nominatiu no deriva únicament perquè consti en el document el nom i cognom de la persona, sinó que suposa una apreciació o un judici de valor sobre la persona física designada o fàcilment identificable, que inclogui la descripció del comportament d'una persona si, d'alguna manera, la divulgació pot produir-li un perjudici.

La tècnica de protecció de la intimitat igual que el del dret a l'honor, no és absolut, sinó que es troba limitat temporalment, en els termes de la legislació d'arxius. Així doncs, es podrà tenir accés als béns constitucionalment protegits als vint-i-cinc anys des de la mort de la persona física afectada o cinquanta anys comptats a partir de les dates dels documents.

La protecció del dret a la intimitat també es contempla en la Llei 30/92 LRJPAC, en concret a l'article 37.

Com a conclusió hem de dir que, els professionals que treballen amb documentació pública tenen que conciliar els dos mandats de la constitució: facilitar l'accés als arxius i registres administratius i vetllar perquè aquesta consulta no afecti a tercers en la seva intimitat, el seu honor personal i en les seves creences. En el cas de conflicte la CE prefereix vetllar per la salvaguarda d'aquests últims que pel dret a la informació i l'accés a la documentació administrativa.

Transparència administrativa en la normativa de règim local

El procediment administratiu es concep com a prerrogativa de l'Administració, però també és una garantia per als administrats en la mesura que assegurar un comportament correcte de l'administració en la presa de decisions i incorpora un tràmit essencial com és l'audiència a l'interessat. D'aquesta forma s'aplica el principi de participació ciutadana.

En la primera època del dret administratiu es va imposar de forma contundent la regla del secret en l'actuació administrativa, i per tant no era possible accedir al coneixement dels documents existents als arxius administratius. Excepcionalment només els interessants podien tenir coneixement de qüestions puntuals. És en la segona meitat del segle XIX quan es comença a detectar importants clenxes a la regla general.

Probablement, la norma postconstitucional que millor ha reflectit el principi de transparència administrativa ha estat la Llei 7/1985, de Bases de Règim Local.

En la mateixa línia es situa el Decret Legislatiu 2/2003, de 28 d'abril, Text Refós de la Llei municipal i de règim local de Catalunya, que reconeix de forma expressa el dret dels veïns a "Ésser informats, amb petició raonada, i dirigir sol·licitud prèvia a l'administració municipal, en relació amb tots els expedients i la documentació municipal, d'acord amb el que estableixen l'article 105 de la Constitució, la legislació de règim local i els reglaments de la corporació" (article 43.1.e)) Així mateix, la llei recull el principi de transparència al declarar que "les corporacions locals facilitaran la més àmplia informació sobre la seva activitat i la participació de tots els ciutadans en la vida local".

Cal destacar l'article 164 del Decret Legislatiu 2/2003, que regula el dret d'informació dels membres de la corporació, i que estableix: "Tots els membres de les corporacions locals tenen dret a obtenir de l'alcalde o alcaldessa o del president o presidenta, o de la comissió de govern, tots els antecedents, les dades o les informacions que són en poder dels serveis de la corporació i són necessaris per al desenvolupament de llur funció".

Aquest dret d'informació deriva del dret fonamental a participar en els assumptes públics. Crec que la millor manera de documentar el tema és llegint les següents sentències del Tribunal Suprem.

La STS 32/1985 de 6 de març diu que, amb "aquest dret s'ha de col·locar a tots els votants en igualtat de condicions d'accés al coneixement dels assumptes i de participació en els diferents estadis del procés de decisió".

La STS de 15 de setembre de 1987, en relació amb la participació en els assumptes públics municipals, diu: "aquesta participació efectiva en l'actuació pública es manifesta en una àmplia gamma d'assumptes concrets, entre els quals cal destacar el dret a la fiscalització de les actuacions municipals i al control, anàlisi, estudi i informació dels antecedents necessaris, que hi són als serveis municipals, tant per aquesta feina de control com per documentar-se amb vistes a decisions a adoptar en el futur".

Segons la STS de 7 de desembre de 1988, "negar l'accés a aquesta informació incideix directament en la privació del seu dret i deure de l'exercici del

control i fiscalització dels òrgans de govern municipals i quebranta l'article 23.1 CE, ja que aquesta falta d'informació els priva de la participació en els assumptes públics municipals i de poder actuar en les funcions de control de l'actuació municipal, inherents als seu càrrecs, que les imposa un deure: coneixement de dades que ha de ser previ a la proposta, discussió i decisió en la reunió del Ple de la corporació".

El Decret Legislatiu 2/2003 també regula, la forma com s'ajustarà les relacions recíproques entre les diferents administracions, i en concret amb la de l'Estat, basades en els deures de informació mútua, col·laboració i coordinació.

Es podria aprofundir més en el tema, la qual cosa no farem, però també podríem parlar de l'accés a la documentació administrativa per part del poder judicial mitjançant la revisió dels actes administratius i regulat a l'esmentat Decret Legislatiu.

El Reglament d'organització, funcionament i règim jurídic de les corporacions locals, Real Decret 2.568/1986, de 28 de novembre, el que fa és aportar formes de procediment per sol·licitar la informació o l'accés a la documentació, sobre l'obligació d'enviar periòdicament els expedients tramitats a l'arxiu, i planteja la publicitat dels documents municipals, tant els arxivats com els que estan en tràmit (article 207)

La Llei 30/1992, sobre règim jurídic i procediment administratiu comú

La Llei 30/1992, recull i desenvolupa l'article 105.b) de la CE. No només incorpora la novetat d'obrir l'accés a la documentació administrativa, sinó que amplia les possibilitats d'accedir a la documentació en tràmit.

Cal destacar l'ampliació del concepte de interessat a l'accés de la documentació en tràmit, tal i com diu l'article 31.2 a "les associacions i organitzacions representatives d'interessos econòmics i socials ...". Per primera vegada parla del dret d'accés a la documentació dipositada en els arxius administratius "sempre que els expedients corresponguin a procediments finalitzats en la data de la sol·licitud", (article 37.1).

De l'estudi de l'article 37 de la Llei 30/92 podem extreure dues conclusions:

- 1- Es permetrà l'accés només a la documentació sobre la que hagi recaigut resolució ferma.
- 2- Es permetrà l'accés a la documentació en tràmit només als interessats.

Per altra banda, es contempla el dret a l'obtenció de còpies i certificacions de la documentació, l'examen de la qual sigui autoritzat per l'administració, previ pagament d'una taxa (article 37.8).

També s'estableix un procediment mínim per l'accés a la documentació, que indica que s'hauran de sol·licitar de forma individualitzada sense que puguin ser genèriques sobre una matèria o conjunt de matèries.

El procediment i requisits generals que estableix la Llei 30/92, seran sense perjudici de l'establert a la legislació específica que regirà per a matèries concretes, com és el cas de la Llei de Secrets Oficials; la documentació que contingui dades sanitàries; l'afectada per la Llei que regula la Funció Estadística Pública; la documentació sotmesa al Règim Electoral; el Registre Civil; el Registre Central de "Penados y Rebeldes"; els registres de caràcter públic l'ús del qual estès regulat per una llei, i els arxius sotmesos a la normativa sobre matèries classificades.

Com a mesures de garantia del compliment de la Llei, s'estableix diferents obligacions a la mateixa administració per garantir el compliment del dret d'accés a la documentació administrativa, i que són:

- 1- Obligació de l'administració a publicar les relacions de documents subjectes a un règim especial de publicitat i als que puguin ser objecte de consulta pels particulars.
- 2- A publicar regularment les instruccions i respostes a consultes plantejades per particulars o altres organismes administratius que comportin una interpretació del dret positiu o dels procediments vigents, a efectes que puguin ser al·legats pels particulars en les seves relacions amb l'administració.

Així doncs, el desenvolupament legislatiu no ho és tot, fa falta l'aplicació de les lleis i s'haurà de fer realitat la publicació de la relació dels documents que hi siguin en poder de les administracions que hi siguin susceptibles de consulta i dels que estiguin sotmesos algun tipus de limitacions. En el cas de l'ajuntament de Reus encara no s'ha publicat l'esmentada relació.

El dret d'accés a arxius i registres a l'ajuntament de Reus

L'Arxiu municipal és el servei de l'Ajuntament dedicat a la gestió, custòdia i divulgació de la documentació. L'Arxiu té una funció administrativa, és a dir, la de facilitar i agilitar la resolució dels tràmits administratius i una funció cultural, que desenvolupa mitjançant conferències i publicació de llibres .

Actualment, depèn de l'àrea de serveis de suport i té com a cap un tècnic de l'administració especial en arxius.

La seva estructura i funcionament s'ajusta a la normativa vigent i en concret a la Llei 10/2001, d'arxius i documents i a la llei 30/1992, pel que fa l'atenció de peticions dels particulars de documentació en dipòsit.

L'article 8 del Decret Legislatiu 2/2003, de 28 d'abril, pel qual s'aprova el text refós de la Llei municipal i de règim local de Catalunya, regula les potestats dels ens locals, entre les quals hi són la reglamentària i la d'autoorganització.

En virtut d'aquesta facultat l'ajuntament de Reus ha aprovat diferents actes administratius, dos de caràcter normatiu i d'obligat compliment tant per la corporació com pels ciutadans, i un altre de caràcter intern i que marca les pautes de conducta de l'actuació administrativa.

Dintre del primer bloc, hi trobem el Reglament orgànic municipal, aprovat pel Ple el 28 d'abril de 2003. El Capítol 2, de l'esmentada norma, està dedicat al "Estatut dels regidors i de les regidores. Drets i deures", i regula el principi de participació ciutadana en la vessant de l'accés als arxius i a la documentació administrativa pels representants dels ciutadans. Es regula detalladament els diferents nivells de consultes a les que poden accedir, que estarà en funció de l'estatut que el regidor/a tingui dintre de l'organització política de la corporació. Regula aspectes tant concrets com la forma de consulta dels expedients, el lloc, la petició, el préstec, l'accés a còpies, etc.. En definitiva, desenvolupa i adapta a les peculiaritats de l'ajuntament de Reus les normes del Reglament d'Organització, Funcionament i Règim Jurídic de les Entitats Locals.

Altra manifestació de la potestat d'autoorganització és el Reglament de l'Arxiu municipal de Reus. Aquest Reglament pretén regular adequadament les seves funcions de salvaguarda docu-

mental i de difusió de la cultura i, garantir a la vegada els drets de tots els ciutadans. El primer capítol es refereix al concepte d'Arxiu, la seva definició, organització, funcions i contingut. El segon capítol incideix en les funcions de l'arxiver i el personal de l'Arxiu. El tercer concreta la gestió documental, és a dir, el tractament de la documentació, els sistemes de transferència i la conservació i eliminació documental. El quart es refereix a l'accés a la documentació, tant pel que fa als diferents departaments municipals com pels ciutadans en general i inclou les normes de consulta, préstec i reproducció documental. El cinquè es dedica a la difusió del patrimoni documental i de les activitats culturals que ha de tenir l'Arxiu.

Aquests reglaments vinculen a l'administració i a l'administrat, a diferència de les circulars i instruccions.

Per últim, i també en virtut de la potestat autorganitzadora de les entitats locals, l'ajuntament de Reus va aprovar una Instrucció, de 27 de desembre de 2001. Aquesta instrucció marca les pautes a seguir davant la petició de documentació sobre els béns immobles de la ciutat.

L'objecte de la Instrucció és un cas típic de conflicte de drets i, en concret, entre el dret d'accés a la informació administrativa i altres drets com el de la intimitat personal i familiar dels afectats que han fixat l'immoble com a domicili. També entra en col·lisió amb el dret a la propietat intel·lectual, en tant que la petició recau sobre plànols i projectes, que segons la llei de propietat intel·lectual tenen la consideració de creació i per tant el seu autor té sobre l'obra diferents drets econòmics i morals, pel que fa la reproducció.

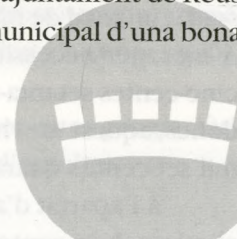
La instrucció municipal es decanta per protegir drets de rang superior, com és el dret a la intimitat, i en altres casos drets mereixedors d'igual protecció, com és el dret a la propietat intel·lectual. Davant la col·lisió de drets, la Instrucció fa una interpretació restrictiva. Així doncs, si el sol·licitant no ostenta cap dret sobre l'immoble, la petició s'haurà de denegar. En el cas que el sol·licitant sigui el propietari o l'arrendatari de l'immoble, es concedirà. No obstant, la denegació haurà de ser motivada. En el cas d'investigadors la informació serà tot l'ampla possible. En el cas que figurin noms o denominacions concretes, aquestes seran esborrades de la fotocòpia que se li faciliti.

Al respecte cal fer dues observacions. La primera cosa que pot cridar l'atenció és el diferent tractament que es fa pel mateix objecte respecte altres registres, com pot ser el de la Propietat, que és del més obert. En canvi per a la documentació municipal es requereix ser titular previ d'un dret o tenir l'autorització del titular. No obstant la contradicció és aparent, ja que no hem d'oblidar que en els Registres de la Propietat prima els principis naturals del seu objecte o finalitat, és a dir, el principi de la publicitat registral i, per tant es dona preferència a l'exercici del dret a la informació sobre altres drets implicats. En el cas de l'administració local, el ranting de drets mereixedors de protecció, en cas de conflicte, seran altres, ja que altres són els seus principis informadors. Així doncs, es donarà preferència a la protecció de manifestacions d'altres drets com el de la intimitat, el dret a la propietat intel·lectual, el secret comercial o industrial o el principi de responsabilitat patrimonial.

Aquesta postura, aparentment restrictiva de l'ajuntament, també se la pot qualificar de prudent ja que en molts casos es desconeix l'ús que els peticionaris poden fer d'informacions que provenen de fons municipals. Així doncs, els ajuntaments es senten responsables del possible ús fraudulent i dels perjudicis que podent generar el mal ús de la informació facilitada i és aquesta la raó de la restricció en la interpretació del dret d'accés.

A tot això es suma el fet, que molt sovint la documentació sol·licitada, és assequible per altres vies més naturals, com és dirigir-se al promotor de l'obra. La casuística és molt elevada i donat que la norma no dona una solució per a cada cas concret, és a dir ens trobem davant un concepte jurídic indeterminat, ha de ser l'òrgan competent qui resolgui en cada cas en un sentit o en altre. La Llei 30/92 estableix el principi de l'accés a la documentació administrativa com a norma general i la denegació com a excepció, la qual haurà de ser sempre motivada. Amb una correcta motivació, l'acord que es prengui no correrà el perill de ser invalidat.

En resum, podem dir, que l'ajuntament de Reus ha tingut cura en dotar a l'arxiu municipal d'una bona regulació interna i externa.

Un any d'intensa activitat

Un cop més, el 2003 ha suposat un any d'intensa activitat, cara a consolidar el servei d'Arxiu, amb voluntat d'esdevenir una institució de referència no només per als investigadors sinó també per al conjunt de la població, pel que fa al coneixement del patrimoni documental de la ciutat.

Un servei amb una doble vessant: intern, de caire administratiu, i extern, de difusió cultural. Aquesta segona recull diverses activitats: en primer lloc, la consulta de documentació per part dels usuaris, així com l'assessorament històric i arxivístic; en segon lloc, per mitjà de conferències i exposicions; després amb visites comentades, dirigides bàsicament a estudiants, però obertes a qualsevol altre col·lectiu; i finalment mercés les publicacions.

L'atenció als usuaris, tant interns com externs, ha comportat un total de mil tres-cents vint-i-vuit peticions de documents. Pel que fa les consultes internes, així com el préstec de documentació per atendre les peticions dels diversos departaments municipals, suma un total de mil cinquanta-set comandes, que han ocasionat mil cinc-cents trenta-dues consultes internes i un moviment total de mil set-cents seixanta-un expedients. La consulta externa, a l'Arxiu Administratiu, ha estat de dues-cents seixanta-tres peticions.

En posar-se en marxa la Biblioteca Central Xavier Amorós, l'hemeroteca històrica, que fins aleshores es guardava a l'Arxiu, va passar al nou equipament, amb la qual cosa, lògicament, les consultes dels investigadors a l'Arxiu han disminuït. A més, l'obertura d'aquest nou servei també ha comportat un descens dels usuaris que cerquen butlletins oficials recents.

A banda de la transferència de l'hemeroteca (que ha comportat un moviment de dues mil cent trenta-dues unitats d'instal·lació), enguany l'Arxiu ha rebut dinou transferències de documentació, procedent dels diferents departaments municipals, que han sumat un total de mil trenta-una unitats d'instal·lació. A més, per necessitats internes, ha calgut traslladar cinc-cents setanta-set unitats d'instal·lació. En total, doncs, aquest any hi ha hagut un moviment de tres mil set-cents quaranta unitats d'instal·lació.

A l'apartat d'avaluació i tria documental, s'han eliminat dues-cents vuit unitats d'instal·lació.

Quant al funcionament intern, i d'acord amb la nova organització interna de l'Ajuntament, l'Arxiu Administratiu ha passat a dependre del director de l'Àrea de Serveis Generals i l'Arxiu Històric del director de l'Àrea de Cultura. A més, a partir de la meitat de 2003, l'Arxiu compta amb una persona més —dinamitzador cultural adscrit a l'Institut Municipal de Museus de Reus— que s'ocupa de tasques de dinamització cultural, és a dir, de la coordinació de les activitats a l'Arxiu Històric, l'organització de conferències i dels cicles culturals, les exposicions i les publicacions, al temps que treballa en nous projectes com la incorporació de la memòria oral i biogràfica al fons documental de l'Arxiu. Això ha possibilitat que aquest any hi hagués un notable increment de les activitats culturals a l'Arxiu.

Activitats de divulgació

A banda d'algunes visites concertades (estudiants, grups de centres cívics, equip de treball sobre memòria oral de la Universitat de València), la divulgació s'ha realitzat fonamentalment a partir de les conferències, jornades i publicacions.

Exposicions

S'han programat set exposicions:

- "La Sagrada Família. Diorames de pessebres", del 20 de desembre de 2002 al 5 de gener de 2003, organitzada per la Congregació Mariana.
- "Gaudí. Fotografies", del 9 de gener al 10 de febrer, i *Vint-i-cinc anys de premsa de Carnaval a Reus*, del 24 de febrer al 2 de març, organitzades per l'IMAC.
- "El crit silencià. Una mirada a l'Afganistan i als camps de refugiats afganesos del Pakistan", del 3 al 31 de març, organitzada per la regidoria de Polítiques per a la Igualtat de l'Ajuntament de Reus.
- "Juan Mora Insa: Archivo fotográfico de arte aragonés", de l'1 al 15 d'octubre. Exposició de fotografies organitzada pel Centro Aragónés "El Cachirulo".
- "Palestina: la dignitat sota setge", del 17 al 30 d'octubre, organitzada per la regidoria de Solidaritat i

Cooperació de l'Ajuntament de Reus.

- “VII mostra pessebrista”, del 21 de desembre de 2003 al 5 de gener de 2004, organitzada de nou per la Congregació Mariana.

A aquestes exposicions cal afegir la mostra de documentació i bibliogràfica que es va fer en el transcurs de les jornades dedicades a Cels Gomis i Mestre.

Cicles d'activitats

Pel que fa als cicles d'activitats, se n'han fet tres. El primer, dins la programació del Trapezi 2003, el 3 i 4 de maig, organitzat per l'IMAC amb el títol de “Quatre maneres d'entendre el circ”. També es van projectar diversos vídeos.

Com en anys anteriors, la Trobada de Música Tradicional, organitzada per Carrutxa, aplega músics i estudiosos, els dies 17 i 18 d'octubre, enguany en homenatge a l'etnògraf Ramon Violant i Simorra i amb la temàtica de “La música dels no músics”.

Del 9 al 12 de desembre, l'Arxiu va programar les jornades “Cultura popular, catalanisme i moviments socials”, cicle de conferències a l'entorn de Cels Gomis i Mestre (Reus, 1841 - Barcelona, 1915).

Conferències i altres actes

Finalment, cal esmentar que s'han fet més d'una vintena d'activitats a càrrec del propi Arxiu, d'altres departaments de l'Ajuntament, d'entitats ciutadanes i organitzacions cíviques.

Pel que fa a les pròpies, cal esmentar les conferències:

- Miquel Martí, “La importància del mar en el nostre patrimoni cultural”, el 26 de novembre.

O les incloses dins el cicle dedicat a Cels Gomis i Mestre:

- Dolors Marín, “Itineraris culturals del moviment obrer a Catalunya”.
- Xavier Ferré, “L'ideari catalanista de Cels Gomis”.
- Salvador Palomar, “Científics i revolucionaris: el coneixement com a eina de transformació social”.
- Carme Oriol, “Cels Gomis i els folkloristes del seu temps”.
- Josefina Roma, “L'excursionisme científic com a treball de camp etnogràfic”.
- Montserrat Flores, Dolors Marín i Salvador Palomar, “Cels Gomis i la cultura popular oblidada”.

Entre les organitzades per les regidories de Solidaritat i Cooperació (fins al maig, de Drets Civils i Cooperació) i de Polítiques per a la Igualtat:

- Mario Arias i José Hoover, “Els drets civils a Colòmbia”, l'11 de març.
- Carme Casas, “Les dones del 36”, el 18 de març.
- Rosalina Tuyuc, “La resistència indígena i popular a Guatemala”, el 4 de juny.
- Orlando Pineda, “Com hauria de ser l'altre món possible”, el 24 d'octubre.
- Montserrat Minobis, “El tractament de la violència contra les dones als mitjans de comunicació”, el 25 de novembre.
- Musir Abdelrahman i Pere Vidal, “La situació actual de Palestina”, el 27 de novembre.
- M.Teresa Vallverdú i Ignasi Riera, “Què és Ubuntu? Fòrum mundial de xarxes de la societat civil”, el 2 de desembre.
- Vilma Núñez, “Els drets humans a Nicaragua”, el 3 de desembre.
- Gabriela Serra, *Consum responsable*, el 17 de desembre.

O la taula rodona sobre “Dona i esport”, el 28 de maig, amb Òscar Cadiach, Angelina Masdéu i Laura Martínez.

Pel que fa a entitats culturals que realitzen activitats a l'Arxiu, cal esmentar a Carrutxa, amb conferències com les incloses a la Trobada de Música Tradicional:

- Jaume Aiats i Salvador Palomar, “Objectes quotidians emprats com a instruments, panderos, instruments d'ús infantil...”, el 18 d'octubre.
  - Xavier Orriols, “La recerca de Ramon Violant sobre la música dels pastors”, el 18 d'octubre.
- Acompanyades de concerts com el d'Àngel Vallverdú (flabiol) o Bufalodre, Ganxets, Grallers del Baix Camp, Àngel Vallverdú, Iris i Cristina, Punt de Malura, el 17 i 18 d'octubre.

I també la de Xavier Orriols, “Els músics del pessebre”, el 15 de desembre.

També diferents organitzacions polítiques i cíviques —PSC, ERC i ICV-EA— han organitzat actes per presentar les seves propostes i conferències:

- Maties Vives i Dolors Comas, “Proposta d'un nou estatut per a Catalunya”, el 30 de setembre.
- Carme Valls, “La normativa sobre els maltractaments vers les dones”, el 9 d'octubre.
- Ignasi Riera i Dolors Comas, “Propostes programàtiques en l'àmbit de la solidaritat i la cooperació”, el 15 d'octubre.
- Empar Pont i Ramon Simó, “Propostes programàtiques sobre educació”. el 29 d'octubre.

Publicacions

Dins la col·lecció "Publicacions de l'Arxiu Municipal" s'han editat dos llibres, els corresponents als núm. 5 i 6:

- *Inventari del fons personal de Cels Gomis i Mestre*, de Carme Puyol Torres, de 120 pàgines.
- *Aquí es ve a triar! Els magatzems de fruita seca de Reus i el treball de les dones*, de Montserrat Soronellas (coord.), Toni Martí i Xisca Martorell, de 154 pàgines. Editat en col·laboració amb la Regidoria de Polítiques per a la Igualtat.

Dins la col·lecció "Facsimils", s'ha editat el núm. 2:

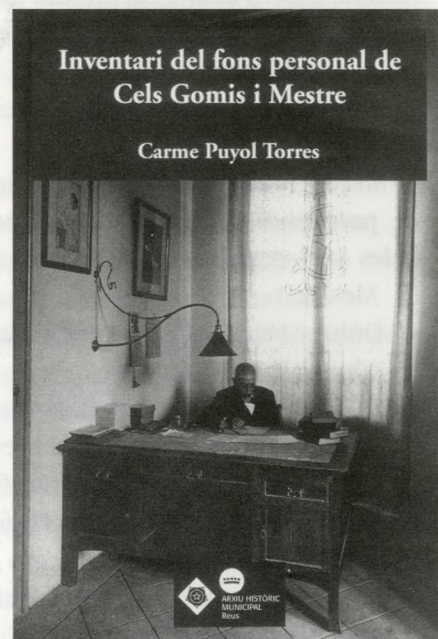
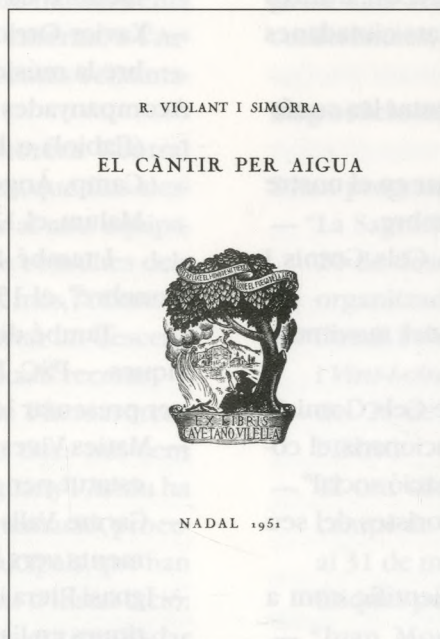
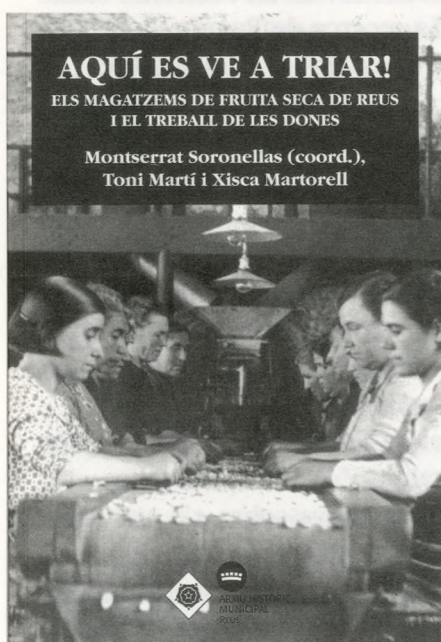
- *El càntir per aigua*, de Ramon Violant i Simorra, publicat en col·laboració amb Carrutxa, de 30 pàgines. Aquesta obra va ser editada originàriament pel banquer reusenc Gaietà Vilella el Nadal de 1951. L'edició facsímil inclou un estudi introductor de Salvador Palomar.

Finalment s'han publicat dos números del butlletí *Informatiu Arxiu*, els núm. 6 i 7.

A més de les pròpies publicacions, a l'Arxiu Històric es van presentar altres llibres. En total, es van fer una desena de presentacions:

- *Aquí es ve a triar. Els magatzems de fruita seca de Reus i el treball de les dones*, de Montserrat Soronellas (coordinadora). La presentació es va fer el 6 de març i va anar a càrrec de l'autora, de Xavier Filella i Misericòrdia Dosaigües.

- *Història a l'entorn de l'ermita de la Mare de Déu del Roser de Reus, del segle XVI al XX*, de Maria del Carme Bernal, que va ser presentat el 10 d'abril per Lluís Miquel Pérez, alcalde de Reus, Josep M. Sabaté, Ezequiel Gort i Xavier Bagés.
- *Història de Falset*, d'Ezequiel Gort, el 13 de juny, presentat per Montserrat Duch.
- *L'arquitectura dels oficis*, de l'Associació d'Amics de l'Arquitectura Popular. Es va presentar el 19 de juny, a càrrec de Josep M. Mora. Conjuntament, també es va fer la presentació d'imatges de la recerca "Petjades sobre el coster. Arquitectura rural al Priorat", a càrrec de Salvador Palomar, organitzada per Carrutxa.
- *El càntir per l'aigua*, de Ramon Violant. Edició facsímil. Es va presentar el 17 d'octubre, a càrrec de Salvador Palomar.
- *Actes de les Jornades de la Llengua catalana*, presentat el 22 d'octubre per Teresa Cabré.
- *Agenda latinoamericana*, el 24 d'octubre, presentat per M. Teresa Vallverdú, regidora, i Jordi Planas.
- *Inventari del fons Cels Gomis*, de Carme Puyol, el 12 de desembre, a càrrec de l'autora, de Xavier Filella i Ezequiel Gort.

ARXIU HISTÒRIC
MUNICIPAL
REUS